

Lurrikara Arrasaten

«Puxika lehertu zen / barruan geunden / erortzen utzi gintuzten / zeru goietan / ez ginen bizi / eutsiko diogu lurretik // Aberastasuna deitu zioten / zorretan bizitzeari / ogi eta arrainen mirarian / ez degu sinetsiko berriz». Bertso horiek oso egokiro azaltzen dute Debagoienan, eta Euskal Herriko beste leku askotan, bizi den giroa, Krisi Handiaren ondorengoa. Baina, diogu, bereziki Debagoienan, 2013ko urriaren erdialdean Fagor enpresa eta mitoa erori osteko egunotan idatzi dugulako. Zer gertatzen da? Ez ote da bakarrrik kapitalismoa amiltzen ari, baita bere alternatiba izan nahi zuen euskal kooperatibismoa ere, arrakalatzeko ari ote da? «Euskal» diogu, gurean baino, munduan zehar kooperatibismoak abizen hori daramalako. Leku askotatik harriduraz eta miresmenez begiratu zaio Deba ibaia bere isurbide motzean trumilka hasten den bailarari, bertan baitu iturburua justizia soziala, lanaren kultura eta garapen jasagarria ezaugarritzat dituen ereduak; «dituen» edo «izan dituen» edo «izan zitzakeen»: orain, Fagorren amiltzeak dena zalan-tzan jarri du eta. Edo, hobe esanda, ageri-agerian utzi du aspalditik susmatzen zena.

Benetan existitzen zen sozialismoaren arrakalak baino zulo beltzak agerian geratu zirenean hasi zen kooperatibismoa eredugarria izaten; lehenago, bazen epelen ideia eroa, kapitalismoaren mozorro goxoa, inora ez zeraman hirugarren bidea. Baina zoriontasun perfekturanzko bide argitsua (eta argitua) erori zenean hor zegoen: estatuaren planifikazio zentrala eta botere orohartzailea baino, komunitatearen orekak eta herri-kulturaren bultzadak aberastasunaren ekoizpena antolatu eta banatu zezakeela zioen eredu umila; hel-

buru handiak baino, eguneroko poza promestzat zuena, mundu perfekturik ez baina gure herri hobeago bat eguneroko eraiki daitekeela arrapostu ematen zuena.

Eta «Arrasateko ereduak» honako kontuak lortuz, eratur, egonkortuz joan zen, hein handi batean: bailara osoan langabeziarekin arazorik ez, langileek produkzioa antolatzeke eta erabakitzeke baliabide asko, sortutako aberastasunaren banaketa nahiko horizontala, mozkinen parte handi bat ekimen sozialetara bideratuak... Azken kontu horri dagokionez, azpimarratu behar da euskara, euskal kultura, tokian tokiko komunikabideak, hezkuntzarako azpiegitura eta baliabideak... ekimen horien objektu pribilegiatuak izan direla.

Baina logikoa zen horrela izatea. Arizmendiarrietak eta Ulgorreko bostek abiatu zutenak, azken finean, horretan zuen abiapuntua eta abantaila, humusa eta ongarria: euskal gizarte landatar tradizionalan lanari ematen zaion garrantzia; kultura trinko eta homogenea, euskara ardatz duena; Eliza katolikoak orduan justizia sozialarekin erakutsi zuen atxikimenduak gerra ondorengo euskal gizartean eduki zuen onarpen zabala; botere politiko eta ekonomiko monolitiko eta urrunei muzin eginez, bere bideari ekin eta eusteko herri honek zenbait momentu historikotan erakutsi duen tema...

Baina alternatiba orokorra, metakontakizun perfektua izan nahi ez duen ereduak arazo garrantzitsua izan dezake arrakastarekin, tamainarekin; tamainak bai baitu inporta auzi hauetan. Larregi hazteak komunitatearen lurraldetik kanpo aritzera behartzen du, eta hortxe jadanik ez dago subjektu homogeenorik, ez kultura komunik, ez helburu kolektiborik... Hor kanpoan merkatua baino ez dago, edo besterik ez da egon neoliberalismoaren urte loriatsuetan.

Merkatuaren definizio neoliberalaren azpiko paradigmaren, hazkundera ekin zion Arrasateko ereduak, Korporazio Kooperatiboa bilakatuta. Funtsean, etxeko eredu komunitarioa babestu eta garatzeko, beste edozein enpresa-agente modura mugitu da munduan zehar, Txinan, Polonian, Espainian... edo Basaurin: langileak kontratatu eta lanera jarri beste

edozein enpresatan legez —edo, gehienez jota, norik bere lanpostua erosi duen kooperatibista artifizialaren figura sortu—, lehiakortasuna bilatu produktu estandarizatuak, merkeak, iraunkortasun gutxikoak ekoiztuz eta salduz. Eta puxikak lehertu direnean lehertu dira kanpoko proiektu asko eta etxekoa arriskuan jarri.

Etxekoa arriskuan jarri, neoliberalismoaren urte loriatsuetan zabaldu den kulturak —«zorretan bizitzeari» «aberastasuna» deitu zion horrek, hain zuzen ere— birrindu dituelako humus eta ongarrri ziren horrenbeste balio, jarrera eta portaera. Zer geratzen da baserriko lanean hezitako belau-naldiek erakutsitako soiltasunetik astebururo eskiatzera joan nahi duen langilearengan? Eredu kooperatiboari euskarri ideazionalak emateko unibertitatearen ere sortu zuten Debagoienan, eta bertan garatu da Mendebaldeko gizarteak berandu baino lehen trantsizio ekologikoari ekin beharko diolako ideiarengatik inguruan bildu den pentsalari talde interesgarria. Baina askotan pentsatu dugu eskola horrek buka zezakeela lan ideologikoa egiten Korporazioaren deriba neoliberalaren zerbitzuan, era nahiko paradoxikoan, jakina. Ideologikoa esaten dugunean, bere adierarik okerrenean diogu, hau da, bestelako helburuetarako erabiltzen den diskurtso hutsal eta kosmetikoa eratuz.

Orain, horixe dute erronka: eredu endogeno, jasangarri eta autozentratuaren abantailak gaur egun ez dira baliabide teorikoak, etorkizun perfektu bati begira predikatzen direnak, baizik eta eredu edo bidea mantendu eta indartzeko eguneroko ustiakuntzan lehenbailehen berreskuratu behar diren ardatzak. Fagor amildegira hurbildu zen astean, *Berria* egunkarian Alberto Barandiaranek galdetzen zuen ea zergatik sortu den hain literato gutxi, fikzio-egileak batez ere, Debagoienan, beste zereginetan aritu izan ei direla. Hilabete batzuk lehenago, Gari abeslariaren azken diskoan Oñatiko Fermin Etxegoienek artikulu honen hasieran dau den letrak ondu zituen, Pete Seeger iparramerikar kantariak ospetsu egin duen *We shall overcome* ereserkiaren euskal

bertsioa egiteko. Langileen eta jende xumearen itzaropena sustatzen duen kantak argiro dio: «eutsiko diogu lurretik», beti bezala.

Lurrikarak eta haustura energetikoak

Alde paratzen direnek ere ez dute jadanik ukatzen haustura hidraulikoak —eskisto edo harbel-arroketan infiltraturik dagoen gas naturala ateratzeko ura eta gai kimiko kutsakorrak presio handian lur azpian infiltratzen dituen meatzari-tza-teknikak, lurrazpikoa puskatzen duelako *fracking* ingelesezko berbaz deritzoguna— lurrikarak sortzen dituela praktikatzen den lurraldeetan; horretaz gain, lurrazpiko urtegiak kutsa daitezke; azaleran, putzuen baso baten itxura hartzen dute lursailek, ibaiak ere kutsa daitezke, hondakin mordoa ustiatu behar da... Ez, ez da errenta gas naturala lortzeko haustura hidraulikoa erabiliko den lurraldean bizitzeari; ez da errenta, batez ere, lortzen diren gas naturalaren baliabideak urriak direlako eta oso agudo agortzen direlako. *Fracking* delakoa, funtsean, gasa ez dagoen lekutik ateratzean datzala esan dezakegu.

Horregatik, orain arte holako gas kopuruak ez erabilgarritzat jo izan dira. Baina erregai fosil hori agortzen ari denez, prezioak gora doaz merkatuan eta haustura hidraulikoaren teknika menperatzen dutenek oso marketing finantzario ona egin dute: merkatuetako marrazoek badakite hurrengo urteotan energia-baliabideak dituzten enpresek altu kotizatuko dutela burtsetan, agortzen ari den baliabidea delako —esan nahi baitugu, energia sortzeko era konbentzionala, erregai fosilak, alegia—, eta euren produktua ederto saldu dute AEBetan: oso lurralde zabalak eta gutxi populatuak dituen lekua izanik, nonahi zabaldu dira putzuak eta enpresen akzioak gorantz igo dira etengabe. Orain bestelako emaitzak jasotzen ari dira: komunitate landatar askoren bizimodua hondatua, lurrikarak, ur kutsatuak... Eta putzuen emaitzak abiadura handian jaisten ari dira: hamar urteko

bizitza duen putzu batek emaitzen %90 lehenengo urtean lortzen du, gero lorpen urriak eta arazo guztien biderkatzea baino ez dira geratzen. *Frackinga* finantza-merkatuak hausteko teknika da, aurreikuspenak sortu, *pelotazoa* eman bur-tsetan —enpresen zuzendaritza taldekoek akzioak gora doazenean euren *stock option* direlakoak erabili (akzioak prezio berezian erosten dituzte eta segituan saldu, euforia aprobe-txatuz)—, dirua harrapatu eta ospa!: gero hautsita geratzen dira lurra, lurraldea eta jendea.

Orain Europan egin nahi dute antzeko negozioa, baina oraingoan informazioa azkar hedatu da eta leku askotan urteotan ezagutzen ez zen aurkako mugimendua —erakunde ekologistek piztuta eta bultzatuta— agertzen ari da: Erresuma Batuan sekulako protestek lortu dute prospekzioak gelditzea; Frantzian debekatu da teknika hori, ezin da ezta bilaketak egiteko ere erabili. Hego Euskal Herrian, Nafarroan Legebiltzarrak ere debekua ezarri du, UPNko gobernuaren nahien kontra; Autonomia Erkidegoan Arabako lautadetan prospekzioen kontrako gizarte mugimendu ahaltzua eratu zen Patxi Lopezen Jaurlaritzak *fracking* teknika pagotxa moduan aurkeztu zuenean, eta Urkulluren gobernuak anbiguo-tasunean topatu du EAJk berezkoa duen moldea: informa-zio gutxi, berba onak eta, beti ere, merkatuen alde. Espai-niako Gobernuak edukiko du azken hitza, baimenei dago-kienez. Gai liskartsua izango da hau hurrengo urteotan.

Haustura artistikoak

Artista postmodernoen, horiek badakite bai merkatua hausten, marrazoak disekatzen ditu Urliak, kosta ahala kosta bere nortasuna ezkatzen du kalean graffitiak egiten dituen Sandiak... Eta horrela obren kotizazioa goraka doa denetarik ikusi duten artezaleen merkatuan: harritzea, epatatzea, hori-xe da jadanik jendearen bizimoduarekin, gogo eta asmoe-kin, min eta pozekin, nahi eta ezinekin inolako konexioa mantentzen ez duen jarduera horretan bilatzen den bakarra.

Total, oso-oso aberatsak direnek euren inbertsioak dibertsifikatu nahi dituzte eta euren fikziozko kapitalen parte bat desbideratzen dute arlo horretara, inoiz inbertsioa berreskuratuko dutelakoan, edo, sikiera, epe laburreko glamour poxi bat lortzen dutelakoan. Horixe bai merkatuak haustea, *art fracking* edo holako zerbait deitu beharko lukete!

Abel Azcona nafar artistak bezala: ez zituen ba 42 egun egin sei metro koadroko espazio batean, ilunpetan, kanpoaldearekiko inolako kontakturik gabe, bakarrik eguerdiko hamabietan litro bat ur eta elikagai hiperproteiko likidoa jasoz? Azkenean ospitalera eraman behar izan zuten; geroago, lerdokeriak albiste izateari utzi zion eta auskalo zer gertatu zaion *performance* artistari. Antza, Platonen haitzuloaren mitoan oinarrituriko proiektua omen zen, artistak bere identitatea galdu nahi omen zuen eta mar-mar-mar-mar. Ene! Arreta deitzeko teknikak nola aurrerratu diren! Espektakuluaren gizartean, artistak bere egoan erabat murgiltzeko eta horren emaitza erakusteko eskubidea exijitzen duela dirudi. A ze nekea!¶